

กองพัฒนานโยบายและนวัตกรรมทางสังคม

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ผลกระทบของ COVID-19 ต่อประชากรกลุ่มเปราะบาง

สถานการณ์และผลกระทบของ COVID-19 พบว่า มาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID-19 มีผลให้ครอบครัวที่มีประชากรกลุ่มเปราะบาง อาศัยอยู่มีรายได้ลดลง รายจ่ายเพิ่มขึ้น และหนี้สินที่มากขึ้น มากกว่าครอบครัวที่ไม่มีกลุ่มเปราะบาง รวมถึงได้รับผลกระทบทางสังคมที่รุนแรงมากกว่า นอกจากนี้ ยังพบคนไร้บ้านหน้าใหม่เพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 20 จากสถานการณ์ COVID-19

รายได้และรายจ่ายในครัวเรือนที่มีกลุ่มเปราะบางแต่ละประเภท

ที่มา : การสำรวจและระบบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ด้านเศรษฐกิจ (ระบบออนไลน์) ระหว่างวันที่ 23 เมษายน - 18 พฤษภาคม 2563 โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูนิเซฟ ประเทศไทย

มาตรการเยียวยากลุ่มเปราะบาง

มาตรการเยียวยาจากผลกระทบของ COVID-19 อาทิ มาตรการให้เงินเยียวยา ภายใต้โครงการเราไม่ทิ้งกัน การจัดสรรเงินเพิ่มเติมให้กับผู้สูงอายุ คนพิการ ครอบครัวที่มีเด็กเล็ก ช่วยบรรเทาผลกระทบของ COVID-19 ได้ในระดับหนึ่งแต่ยังพบปัญหาสำคัญคือ การตกหล่นของประชากรกลุ่มเปราะบางที่เข้าไม่ถึงมาตรการเยียวยาและความไม่เพียงพอของเงินเยียวยา

ข้อเสนอแนะ มี 3 เป้าหมายหลัก

- (1) มุ่งให้มาตรการเยียวยาของภาครัฐเข้าถึงประชากรกลุ่มเปราะบางทุกคนโดยเร็ว โดยใช้กลไกท้องถิ่น กลไกนอกภาครัฐร่วมกับภาครัฐเข้าไปด้วยกันให้ข้อมูล และดูแลประชากรกลุ่มดังกล่าว
- (2) มุ่งให้กลุ่มเปราะบางที่มีศักยภาพ มีงานทำ มีรายได้ โดยเร่งการใช้จ่ายและกักเงินในกองทุนผู้สูงอายุ และกองทุนคนพิการเพื่อให้ผู้สูงอายุ คนพิการสามารถกักเงินสำหรับนำไปประกอบอาชีพได้โดยเร็ว
- (3) มุ่งเตรียมพร้อมในการวางระบบการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมประชากรกลุ่มเปราะบางทุกกลุ่ม ทุกคน โดยพัฒนาระบบข้อมูลในการค้นหาประชากรกลุ่มเปราะบางทั่วประเทศได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และวางแนวทางในการขยายการคุ้มครองทางสังคมจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมายไปสู่แบบถ้วนหน้า รวมถึงพิจารณานำ (Universal Basic Income : UBI) มาปรับใช้

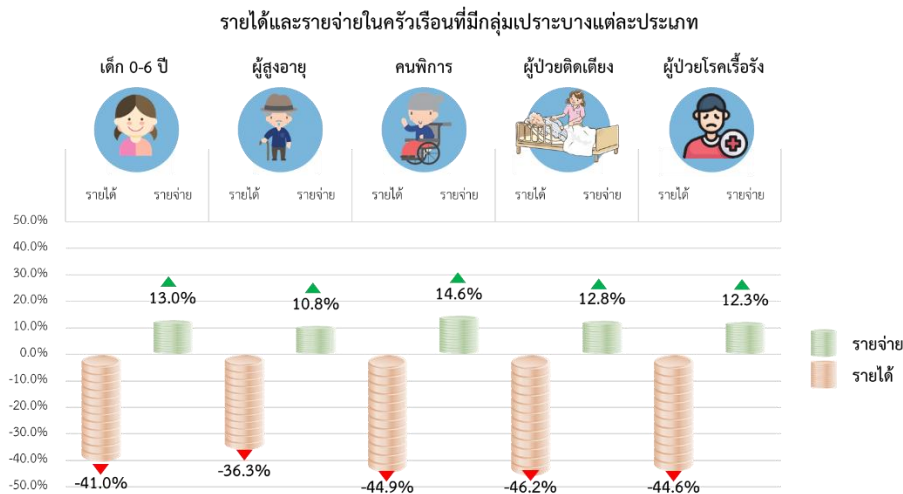

ผลกระทบของ COVID-19 ต่อประชากรกลุ่มเปราะบาง

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวางและรุนแรงต่อประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในครัวเรือนยากจน และกลุ่มเปราะบาง ซึ่งมีหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตที่ต่ำกว่าประชาชนทั่วไป ปัจจุบันแม้ว่าภาครัฐมีมาตรการในการเยียวยาช่วยเหลือ และดูแลประชาชนกลุ่มดังกล่าว แต่ความรุนแรงของสถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 ที่ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีข้อเสนอแนวทางมาตรการเพื่อดูแลประชากรกลุ่มดังกล่าวเพิ่มเติมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ภายใต้หลักคิดไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง

1. สถานการณ์และผลกระทบของ COVID-19

การแพร่ระบาดของ COVID-19 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชากรกลุ่มต่าง ๆ แตกต่างกันไป โดยกลุ่มประชากรที่อยู่ในครัวเรือนยากจนและครัวเรือนเปราะบางได้รับผลกระทบที่รุนแรงมากกว่ากลุ่มประชากรอยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ที่ดีและมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนยากจนที่มีกลุ่มเปราะบางอาศัยอยู่ เป็นกลุ่มเสี่ยงสำคัญที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID-19 มากที่สุด เนื่องจากข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและทำงาน การขาดรายได้และหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคม

ที่มา : การสำรวจผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ด้านเศรษฐกิจ (ระบบออนไลน์) ระหว่างวันที่ 23 เมษายน - 18 พฤษภาคม 2563 โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และองค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งประเทศไทย หรือ ยูนิเซฟ ประเทศไทย

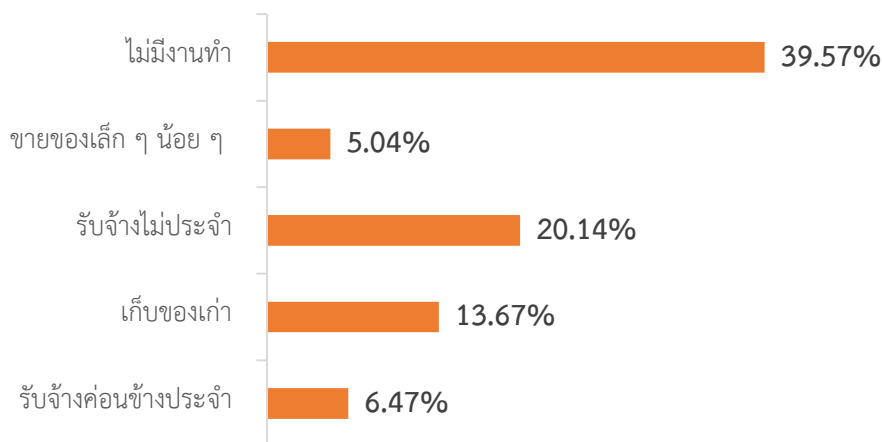
จากการสำรวจผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด -19 พบว่า รายได้ของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางทุกประเภทลดลงอย่างมาก เนื่องจากครัวเรือนเหล่านี้มักมีสมาชิกที่ทำงานรับจ้างหรือทำงานไม่ประจำ จึงเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ตกงาน นอกจากนี้ มีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น เช่น ครัวเรือนที่มี

เด็กเล็กมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็กเพิ่มขึ้นจากการที่เด็กไม่สามารถไปศูนย์เด็กเล็กได้ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยโรคเรื้อรังมีค่าใช้จ่ายเพิ่ม จากการเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางไปรับบริการทางการแพทย์จากรถโดยสารสาธารณะเป็นรถรับจ้างซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่า เป็นต้น ซึ่งการที่มีรายได้ลดลง และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่หนี้สินที่สูงขึ้นตามมา จากการสำรวจ พบว่า หนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางทุกประเภทเพิ่มสูงขึ้น

นอกจากผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจแล้ว กลุ่มเปราะบางยังรับความเสี่ยงและผลกระทบในมิติทางด้านสังคมค่อนข้างมากจากมาตรการของภาครัฐเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID -19 อาทิ การปิดศูนย์เด็กเล็ก ซึ่งพบว่าก่อให้เกิดผลกระทบอย่างสูงต่อครัวเรือนยากจนที่มีเด็กเล็กอาศัยอยู่ ทั้งด้านโภชนาการ พฤติกรรม และสุขภาพ และอาจมีผลไปสู่พัฒนาการเติบโตของเด็กในอนาคต จากการสอบถามครัวเรือนในพื้นที่ชุมชนแออัดในช่วงสถานการณ์ COVID-19 ให้ข้อมูลว่า “เด็กที่อยู่ศูนย์เด็กเล็กจะได้รับอาหารและนมตามเวลา แต่เมื่อเด็กต้องอยู่บ้าน บางครั้งต้องทานอาหารเหมือนของผู้ใหญ่หรือต้องกินข้าวกับบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปหรือไข่ หลายครอบครัวต้องเปลี่ยนมาซื้อนมกล่องแทนนมผงซึ่งมีราคาแพง ทำให้เด็กได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วน กินข้าวได้น้อยลงเพราะเมนูเดิมซ้ำ ๆ”¹

คนไร้บ้านเป็นอีกหนึ่งกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากสถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 เนื่องจากข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ทำให้คนไร้บ้านเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัส COVID-19 รวมถึงยังต้องเผชิญกับรายได้ที่ลดลงจากการขาดช่องทางในการหารายได้ จากการสำรวจคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม 2563 พบว่า คนไร้บ้านกว่าร้อยละ 40 แทบไม่มีงานทำในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19

ช่องทางการหารายได้ของคนไร้บ้าน

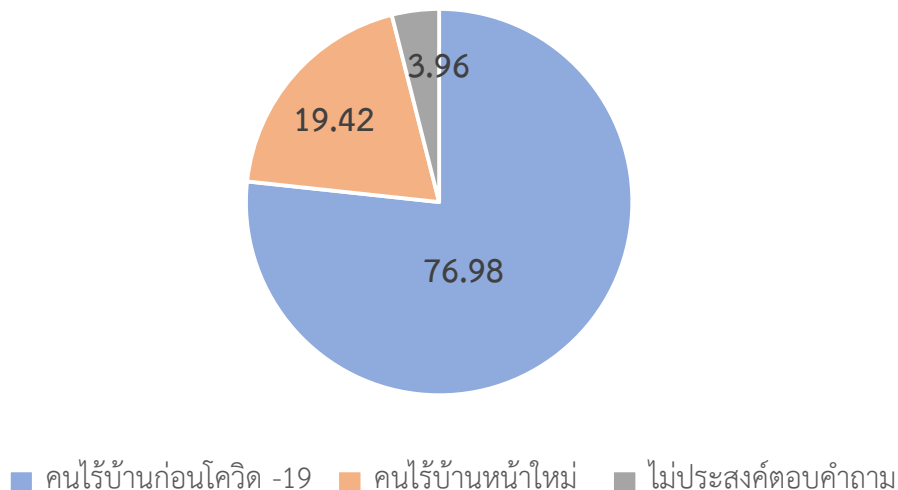

ที่มา : ผศ.ดร.บุญเลิศ วิเศษปรีชา และคณะ อ้างโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

¹ ข้อมูลการสำรวจผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาด COVID-19 ด้านสังคม โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ TDRI และ UNICEF และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) 4 ครั้งในชุมชนแออัด 4 พื้นที่ ได้แก่ คลองเตย เสือใหญ่ อ่อนนุช และหนองแขม

นอกจากนี้ คนไร้บ้านหน้าใหม่ (New Homeless) มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 20 จากที่มีอยู่เดิมในช่วงก่อนสถานการณ์ COVID-19

การสำรวจกลุ่มคนไร้บ้านในสถานการณ์ COVID-19

ที่มา : ผศ.ดร.บุญเลิศ วิเศษปรีชา และคณะ อ้างโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

2. มาตรการเยียวยาดูแลกลุ่มเปราะบางจากผลกระทบของ COVID-19

ท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมากต้องเผชิญกับความยากลำบากในการใช้ชีวิต การขาดรายได้ในการเลี้ยงชีพ ในระยะแรกของการแพร่ระบาด รัฐบาลจึงมุ่งให้ความสำคัญกับการเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ผ่านการให้เงินช่วยเหลือในโครงการ “เราไม่ทิ้งกัน” จำนวนเงิน 5,000 บาท ต่อเนื่อง 3 เดือน ครอบคลุม 43.9 ล้านคน โดยเป็นกลุ่มเปราะบาง 6.9 ล้านคน²

และเพื่อให้การบริหารงานในการฟื้นฟู เยียวยา และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนมีความต่อเนื่อง รัฐบาลได้จัดทำพระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 วงเงินไม่เกิน 1 ล้านล้านบาท โดยมีแผนงานเพื่อช่วยเหลือ เยียวยา และชดเชยให้กับภาคประชาชน เกษตรกร และผู้ประกอบการ ซึ่งได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดต่อ COVID-19 ในวงเงิน 555,000 ล้านบาท

² แผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของไวรัส COVID-19 และโครงการภายใต้กรอบวงเงิน 4 แสนล้านบาท ตาม พ.ร.ก. กู้เงินฯ 1 ล้านล้านบาท (รอบที่ 1)

นอกจากนี้ ภาครัฐมีมาตรการให้ความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน ตามภารกิจของหน่วยงาน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีมาตรการในการดูแลเยียวยากลุ่มเปราะบางที่สำคัญ ทั้งการให้เงินเยียวยา และการช่วยเหลือในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน ดังนี้

- การให้เงินเยียวยา 1,000 บาทต่อเดือน เป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่พฤษภาคม – กรกฎาคม 2563 ครอบคลุมครอบครัวกลุ่มเด็กเล็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ จำนวน 6,781,881 ราย โดยเป็นการจัดสรรเงินเพิ่มเติมให้กลุ่มเป้าหมายโดยตรง ผ่านทางโครงการที่ดำเนินการอยู่แล้ว ได้แก่ เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเบี้ยความพิการ
- การจ่ายเงินเยียวยาคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการทุกคน คนละ 1,000 บาท จำนวน 1 ครั้ง โดยใช้เงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ปรับเพิ่มเบี้ยความพิการจาก 800 บาทต่อคนต่อเดือนเป็น 1,000 บาท รวมถึงการให้คนพิการและผู้ดูแลคนพิการกู้ยืมเงินกองทุน เพื่อประกอบอาชีพในภาวะวิกฤต COVID-19
- การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การให้นมผงเด็กเล็กสำหรับครอบครัวที่ตกงาน ไม่มีรายได้ การจัดบริการที่พัก ฝึกอาชีพสำหรับแม่เลี้ยงเดี่ยว การจัดตั้งตลาดนัดองค์กรชุมชน และการจัดเตรียมบ้านพักชั่วคราวสำหรับคนไร้บ้าน

3. การวิเคราะห์สาเหตุปัญหาของมาตรการที่ผ่านมา

3.1 การเข้าถึงมาตรการเยียวยา เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดการตกหล่นของกลุ่มเปราะบาง

กลุ่มเปราะบาง ทั้งคนจน คนป่วย คนพิการ ผู้สูงอายุ ยังมีปัญหาในการเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือจากรัฐ รวมถึงไม่รับทราบข้อมูล จากการสำรวจการเข้าถึงมาตรการความช่วยเหลือในโครงการ “เราไม่ทิ้งกัน” มีเสียงสะท้อนจากกลุ่มเปราะบางในชุมชนแออัด ว่า “ทำเองไม่เป็น” “ไม่มีโทรศัพท์มือถือในการลงทะเบียน” “ไม่มีปัญหาชีวิต” รวมถึงไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ทะเบียนบ้าน ด้วยข้อจำกัดของกลุ่มเปราะบางดังกล่าว ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ ไม่สามารถเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือจากรัฐ ที่ใช้วิธีการลงทะเบียนรับสิทธิ์ทางออนไลน์ได้ และทำให้ไม่ได้รับสิทธิ์ใด ๆ ในการช่วยเหลือจากรัฐ³

สำหรับกลุ่มคนไร้บ้าน แม้ว่ากระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดเตรียมบ้านพักชั่วคราวเพื่อป้องกันการติดเชื้อและแพร่เชื้อ COVID-19 แต่จากการสำรวจพบว่า ยังมีคนไร้บ้านไม่ทราบว่า มีบ้านพักชั่วคราวให้อาศัยในช่วงการแพร่ระบาด นอกจากนี้ คนไร้บ้านเพียงร้อยละ 20.14 เท่านั้น ที่สามารถลงทะเบียนรับสิทธิ์ใน เงินเยียวยาจากโครงการเราไม่ทิ้งกัน⁴

³ รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ ผลกระทบทางสังคมจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และวิกฤตเศรษฐกิจ

⁴ การสำรวจคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม 2563

3.2 ความไม่เพียงพอของเงินช่วยเหลือเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้

แม้ว่าการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐสามารถช่วยผู้ได้รับผลกระทบและแบ่งเบาภาระในการดูแลสมาชิกที่เปราะบางในครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่เพียงพอและต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม อาทิ การเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยความพิการ ซึ่งเบี้ยยังชีพเป็นแหล่งรายได้หลักสำคัญของกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 โดยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีแหล่งรายได้หลักมาจากเบี้ยยังชีพมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 40 เป็นร้อยละ 56 สะท้อนว่า ผู้สูงอายุมีรายได้จากแหล่งอื่น ทั้งการเกื้อหนุนจากสมาชิกในครอบครัว รายได้จากการทำงานลดลง⁵

4. ข้อเสนอแนะ

กลุ่มเปราะบางเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจาก COVID-19 ซึ่งควรได้รับการช่วยเหลือเป็นกลุ่มแรก ๆ แต่ด้วยข้อจำกัดในหลายด้าน ทำให้ที่ผ่านมา มาตรการความช่วยเหลือจากภาครัฐยังไม่ถึงกลุ่มเปราะบางอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทุกคน คาดการณ์ว่ามีการตกหล่นของประชากรกลุ่มเปราะบางที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากมาตรการใด ๆ ของรัฐ ถึงหนึ่งในสามของประชากร และในปัจจุบันที่สถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 กลับมารุนแรง และเริ่มส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างมากขึ้น จะยิ่งซ้ำเติมให้กลุ่มเปราะบางต้องเผชิญกับความยากลำบากในการใช้ชีวิตมากขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะมาตรการเพิ่มเติมเพื่อบรรเทาและรองรับกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเปราะบางจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ทั้งในช่วงการแพร่ระบาดและหลังการแพร่ระบาด ดังนี้

4.1 เป้าหมาย มุ่งให้ประชากรกลุ่มเปราะบางทุกคนได้รับเงินช่วยเหลือ เยียวยา โดยเร็ว มีการตกหล่นน้อยที่สุด

- 1) สนับสนุนกลไกท้องถิ่น และกลไกนอกภาครัฐ อาทิ มูลนิธิ NGOs ที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกที่ใกล้ชิดกลุ่มเปราะบางมากที่สุด รวมถึงอาสาสมัครของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) เพื่อเข้าไปค้นหากลุ่มเป้าหมาย ให้ข้อมูล และดูแลกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต COVID-19 ได้อย่างรวดเร็ว และแก้ไขได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ
- 2) จัดเงินเยียวยาให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเปราะบาง โดยกำหนดวงเงินและระยะเวลาที่เหมาะสมในการให้เงิน โดยใช้ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่มีการลงทะเบียนในโครงการที่ดำเนินการอยู่แล้ว ทั้งเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยความพิการ

⁵ การสำรวจผลกระทบของการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อประชากรสูงอายุในประเทศไทย

4.2 เป้าหมาย มุ่งให้กลุ่มเปราะบางที่มีศักยภาพมีงานทำ มีรายได้ในการเลี้ยงชีพ ทั้งในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดและหลังจาก COVID-19 ลึกลง โดยเร่งการใช้จ่ายและกักเงินในกองทุนผู้สูงอายุ และกองทุนคนพิการ เพื่อให้ผู้สูงอายุ คนพิการ สามารถกักเงินสำหรับนำไปประกอบอาชีพได้โดยเร็ว และขยายระยะเวลาการชำระหนี้กองทุน

4.3 เป้าหมาย มุ่งเตรียมพร้อมในการวางระบบการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมประชากรกลุ่มเปราะบางทุกกลุ่ม ทุกคน รับมือกับความท้าทายอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

- 1) พัฒนาระบบข้อมูลที่ครอบคลุมประชากรกลุ่มเปราะบางทั่วประเทศ ที่จะสามารถค้นหากลุ่มเปราะบางประเภทต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ เพื่อให้แก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว และตรงจุด
- 2) วางแนวทางในการขยายการคุ้มครองทางสังคมจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมายไปสู่แบบถ้วนหน้า เพื่อป้องกันการตกหล่นของประชากร รวมทั้งพิจารณานำมาตรการ Universal Basic Income มาปรับใช้ โดยอาจเริ่มทดลองทำเป็นโครงการนำร่องในบางจังหวัดที่มีคนจนมาก มีรายได้เฉลี่ยของจังหวัดต่ำ

เอกสารอ้างอิง

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย และวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การสำรวจผลกระทบของการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อประชากรสูงอายุในประเทศไทย. ตุลาคม 2563.

บุญเลิศ วิเศษปรีชา และคณะ. การสำรวจคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม 2563.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย เปลี่ยนวิกฤต COVID-19 ให้เป็นโอกาส. รายงานที่ตีพิมพ์ออนไลน์ กันยายน 2563.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของไวรัส COVID-19 และโครงการภายใต้กรอบวงเงิน 4 แสนล้านบาท ตาม พ.ร.ก. กู้เงินฯ 1 ล้านล้านบาท (รอบที่ 1).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และองค์การยูนิเซฟประเทศไทย. การสำรวจผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาด COVID-19 ด้านเศรษฐกิจและสังคม.

เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ และคณะ. รายงานผลกระทบทางสังคมจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และวิกฤตเศรษฐกิจ. ตุลาคม 2563. สนับสนุนโดย สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กองพัฒนานโยบายและนวัตกรรมทางสังคม
สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์